

U antičko doba važan poljoprivredni predio Salone i Traguriuma, s brojnim ladanjskim vilama; u vrijeme cara Klaudija (← 10 – 54) zemlja je centurijacijom podijeljena veteranima. Poč. VII. st. Kaštelansko polje naseljavaju Hrvati, stvarajući naselja podno Kozjaka, a poslije postaje kraljevski posjed Trpimirovića, sa sjedištem u Klisu i gospodarskim dvorima u Bijaćima. U vrijeme provala Turaka (XV/XVI. st.) splitski i trogirski posjednici kaštelanskih imanja osnivaju utvrđene građevine na obali, oko kojih se zbog sigurnosti nastanjuju stanovnici sela podno Kozjaka. Tako se napuštaju i postupno potpuno ruše stara naselja pod Kozjakom: Smoljevac, Sućurac, Gajine, Kozice, Selišća, Kruševik, Ostrog, Šušnjari, Radun, Špi-ljan, Žestinj, Seline, Bijaći i Babe.

Prvi kaštel uz more, *Kaštel Sućurac* sagradio je na svojem posjedu splitski nadbiskup A. Gualdo 1392, obnovio ga i proširio nadbiskup B. Averoldo 1488, a konačni oblik dao nadbiskup B. Zane 1510. Kaštel se sastoji od ostataka najstarije kule, ograđena dvorišta i utvrđene gotičke palače-ljetnikovca. U stambene kuće Kaštel-Sućurca uzidani su brojni ant. građevni ulomci i natpisi. Na mjestu starijega naselja na brdu nalazi se crkva Sv. Jurja od Putalja, na koju se odnosi povelja s darovnicom knezova Trpimira (852) i Mutimira (892) što se čuva u župnoj crkvi, kao i zaobljeni nadvratnik, jedan od najstarijih srednjovj. kamenih natpisa u Dalmaciji iz VII/VIII. st.

Kaštel Gomilica sagradile su u prvoj pol. XVI. st. splitske benediktinke na posjedu (Pustica) koji im je 1078. darovao kralj Zvonimir. Tu su 1160. posvetile romaničku crkvicu Sv. Kuzme i Damjana na temeljima ant. građevina i ranokršč. bazilike s grobljem sarkofaga. Poč. XVI. st. podignut je na otočiću kaštel za obranu od Turaka, a gradili su ga domaći graditelji. U naselju se nalazi barokna crkva Sv. Jere, a u novoj župnoj crkvi je oslikano drveno raspelo, rad F. Bakotića (XVIII. st.).

Kaštel Kambelovac podigla je splitska plemićka obitelj Cambi 1589. Bio je okružen morem, ali je kasnijim nasipanjem spojen s obalom. Na obali se nalazi utvrđena kuća braće Cambi iz XVI. st. a usred naselja cilindrična kula i palača s bogatim renesansnim balkonom.

Kaštel Lukšić sagradila je trogirski plemićka obitelj Vitturi krajem XV. st. Ima oblik velike utvrđene renesansne palače-ljetnikovca, nekada okružene morem, a danas spojene s kopnom. U sredini je dvorište s renesansnim trijemovima. Stara župna crkva iz 1515. je gotičko-renesansnoga stila (majstor Ivan Rudičić). U novu župnu crkvu prenesen je u prošleme stoljeću oltar Bl. Arnira iz istoimenoga splitskoga samostana, rad Jurja Dalmatinca (1445). Z od naselja nalaze se ostaci *Kaštel Rušince* što ga je 1482. podig-nuo Trogiraniin Mihovil Rosani, a do njega je crkva s grobom legendarnoga para Miljenka i Dobrile. — U polju se nalazi crkva Sv. Jurja iz IX. st. a na mjestu nekadašnjega sela Ostroga crkva Sv. Jere iz XII. st.

Kaštel Stari sagradio je trogirski humanist, pisac i vojskovođa Koriolan Čipiko 1481; nakon požara obnovljen je 1492. S morske strane izgleda poput ljetnikovca, a u sredini je dvorište s trijemom. U naselju se nalazi renesansna crkva Sv. Josipa i barokna župna crkva. S od naselja, na vrhu Kozjaka, nađeni su ostaci prapov. kružnih zidina i srednjovj. crkva Sv. Ivana od Birnja.

Kaštel Novi sagradio je 1512. Pavao Čipiko, nećak Koriolanov. Ima oblik samostalne kule. Renesansna crkva Sv. Roka iz 1586, gradska loža (XVIII. st.) i toranj sa satom, važnije su građevine toga naselja.

Kaštel Štafilić nazvan je prema prvom vlasniku Trogiraniinu Stjepanu Štafileu koji je sagradio kaštel na otočiću i pomičnim mostom povezoao ga s kopnom. Očuvana je kula, renesansna utvrđena zgrada a u mjestu kaštel obitelji Pera. Župnu crkvu renesansno-baroknoga stila iz XVIII. st. sagradio je Ignacije Macanović. Z se nalazi nedovršena kula Nehaj, koju su započeli graditi Trogirani Lodi (1548), a poslije je došla u posjed splitske obitelji Papalića. Na položaju gospodarskoga dvora hrv. vladara Trpimirovića u → *Bijaćima* nalaze se ostaci crkvice Sv. Marte.

LIT.: D. Pavlov i I. Vuletin, Iz povijesti Kaštela, Šibenik 1916. — G. Novak, Kaštela, Almanah Jadranske straže, (Beograd) 1927. — M. Perojević, Postanak Kaštela, Sarajevo 1934. — F. Ivasović, Kaštel-Stari, Split 1940. — K. Cicavelli, Vitturijev utvrđeni dvorac u Kaštel-Lukšiću, Prilozi — Dalmacija, 1963. — D. Kečkemet, Kaštelanska rivijera, Beograd 1966. — V. Omašić, Sukobi trogirskih zemljoposjednika i kaštelanskih težaka za vrijeme mletačke vlasti, Jugoslavenski historijski časopis, (Beograd) 1974, 3–4. — Isti, Petstota obljetnica postanka Kaštela, Kulturna baština, 1976, 5–6. — D. Kečkemet, Kaštel Sućurac, Split 1978. — V. Omašić, Topografija Kaštelanskog polja, Split 1978. — I. Babić, Prostor između Trogira i Splita, Trogir 1984. — Kaštel-Sućurac 600. obljetnica, Split 1992. D. Kt.

KAŠTELANČIĆ, Ante, slikar (Podstrana kraj Splita, 17. VIII. 1911 — Split, 15. IV. 1989). Završio je Obrtno-tehničku školu u Splitu (E. Vidović)

KAŠTEL GOMILICA

i polazio Kunstgewerbeschule u Münchenu 1926–30. Diplomirao je na Akademiji u Zagrebu 1936 (Lj. Babić). Usavršavao se u Parizu kod A. Lhotea 1937/38. Bio je profesor na Školi primijenjene umjetnosti (1947–58) i na Višoj pedagoškoj školi u Splitu (1958–76). U njegovim ranim radovima prevladava temperamentan kolorit u tragu Van Goghova i Jobova pastoznoga namaza boje (*Moj otac*, 1939; *Mrtva priroda*, 1942; *Ribari moga kraja*, 1942). Oblici se postupno smiruju i zatvaraju u cjeline mediteranske evokacije i ugodaja (*Motiv s otoka*, 1949; *Maestral*, 1951; *Materinstvo*, 1954), a potom se obrisi i konstrukcija kompozicije grafički naglašavaju snažnim crnim linijama (*Mali trag*, 1955; *Murve*, 1958). U posljednjemu razdoblju slika dinamične motive jedrenjaka s postupnim prihvaćanjem nefiguracije u traženju sklada boje i motiva (*Spuštena jedra*, 1970; *Jedra u predvečerje*, 1972; *Pulena*, 1985). Samostalno je izlagao u Zagrebu (1940, 1972, 1977, 1986), Splitu (1964, 1973, 1981), Šibeniku (1970, 1975), Zadru (1970, 1982). Retrospektivna izložba priređena mu je u Splitu 1981.

LIT.: B. Vižintin, Ante Kaštelančić, Zagreb 1961. — I. Zidić, Slikar Ante Kaštelančić, ŽU, 1967, 5. — D. Kečkemet, Ante Kaštelančić, ibid., 1968, 7–8. — V. Rismondo, Ante Kaštelančić, u knjizi: Oblici i slova, Split 1979. — T. Lalin, Ante Kaštelančić, Zagreb 1986. D. Kt.

KATANČIĆ, Matija Petar, arheolog, povjesničar i književnik (Valpovo, 12. VIII. 1750 — Budimpešta, 24. V. 1825). Studirao filozofiju i teologiju u Budimpešti; franjevac. Profesor gimnazije u Osijeku (1779) i Zagrebu (1789), te arheologije i numizmatike na sveučilištu u Budimpešti. Istraživao rim. spomenike u Panoniji. Veliku važnost imaju njegovi radovi s područja ant. geografije i epigrafike. Jedan od prvih arheologa svoga vremena.

BIBL.: *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta*, Osijek 1782; *In veterem Croatorum patriam indagatio philologica*, Zagreb 1790; *Specimen philologiae et geographiae*

A. KAŠTELANČIĆ, *Jedra u predvečerje*

